

รูปแบบการนำเสนอบทความแนวปฏิบัติที่ดี
ชื่อเรื่อง/แนวปฏิบัติที่ดี การปลูกพืชไม่ใช้ดิน
แผนการจัดการความรู้ ที่ 1 ด้านการเรียนการสอน

ชื่อ-นามสกุล ผู้นำเสนอ ดร.ศิริรัตน์ เขียนมน

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาพืชศาสตร์ หน่วยงาน คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร และ

E-Mail address : Siorat.k@rmutsb.ac.th

บทสรุป

การปลูกพืชไม่ใช้ดิน เป็นเทคโนโลยีการผลิตพืชแขนงหนึ่งที่กำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เหมาะกับชุมชนและครอบครัวในพื้นที่จำกัด เพราะในกระบวนการผลิตปลูกพืชไร้ดินใช้พื้นที่น้อยแต่ให้ผลผลิตปริมาณที่สูง รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพที่ดี ปลอดภัยที่มาจากดิน ไม่มีสารกำจัดศัตรูพืชตกค้างในผลผลิต และระยะเวลารอบการผลิตสั้น ซึ่งเหมาะที่จะใช้เป็นต้นแบบโมเดลให้นักศึกษาในสาขาวิชาพืชศาสตร์ได้ศึกษาเรียนรู้กระบวนการผลิตแบบครบวงจร เพื่อให้นักศึกษาได้เข้าใจ และฝึกปฏิบัติ ตั้งแต่การจัดเตรียมอุปกรณ์ การจัดการระบบน้ำ รวมถึงเทคนิคในเพาะปลูก รวมทั้งเข้าใจกระบวนการจัดเก็บข้อมูล บันทึกข้อมูลเพื่อนำมาประเมินผลผลิต ต้นทุนผลตอบแทนในการดำเนินงาน ที่สำคัญคือ รู้จักดูแลรักษาผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว ตลอดจนเข้าใจและสามารถสร้างบรรจุภัณฑ์ packaging ที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์ด้านการตลาด เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้กระบวนการผลิตพืชแบบครบวงจร ซึ่งกระบวนการเรียนการสอนในครั้งนี้ ได้ใช้แนวทางในการฝึกสอนนักศึกษา โดยเริ่มต้นด้วยการสอนปูพื้นฐานด้านทฤษฎีและให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติ ตามแนวทางที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น การฝึกปฏิบัตินั้นนอกจากจะฝึกนักศึกษาปฏิบัติในห้องเรียน ห้องปฏิบัติการแล้ว ทางสาขาวิชายังได้ให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติร่วมกับโครงการงานฟาร์มของสาขาวิชา เพื่อบูรณาการการเรียนการสอนให้เข้ากับโครงการงานฟาร์ม เพื่อให้นักศึกษาได้เห็นภาพใหญ่ในการทำงาน และได้ฝึกประเมินผลผลิต และต้นทุนผลตอบแทน เพื่อจะได้เห็นแนวทางเพื่อนำมาใช้ในการวางแผนการผลิตต่อไปในอนาคต และได้นำนักศึกษาไปศึกษานอกสถานที่เพื่อดูงานการปฏิบัติงานของภาคเอกชน (บริษัท Nobitter) เพื่อให้เห็นภาพการทำงานในเชิงธุรกิจมากยิ่งขึ้น จากการดำเนินการในครั้งนี้ นักศึกษาได้รับความรู้ใหม่ๆ และสามารถนำองค์ความรู้ต่างๆดังกล่าวมาปฏิบัติจริง ซึ่งจากการประเมินผลการดำเนินงานในครั้งนี้ พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจกับแนวทางการเรียนสอนในรูปแบบดังกล่าว ร้อยละ 100 และผลผลิตผักที่ได้จากการดำเนินการ ประมาณ 5 กิโลกรัม คิดเป็นต้นทุน 621.60 บาท และผลตอบแทนที่ได้รับเท่ากับ 1,000 บาท และที่สำคัญจากผลงานที่นักศึกษาได้ปฏิบัติ ได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมการปลูกพืชไม่ใช้ดินร่วมในงานเปิดตลาดราชมงคล และงานข้าวโพดเทียนขององค์การบริหารเทศบาลตำบลบ้านเกาะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มนักศึกษา และเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ

ปลูกผักไม่ใช้ดิน ผักปลอดภัย ผักสุขภาพ เกษตรวิถีใหม่

บทนำ

การปลูกพืชไม่ใช้ดิน เป็นเทคโนโลยีการผลิตพืชที่น่าสนใจเพราะใช้พื้นที่น้อยแต่ให้ผลผลิตปริมาณที่สูง รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพที่ดี ปลอดภัยที่มาจากดิน ไม่มีสารกำจัดศัตรูพืชตกค้างในผลผลิต ซึ่งการปลูกพืชไม่ใช้ดิน นั้น ซึ่งในกระบวนการการผลิตพืชไม่ใช้ดิน ผู้ปฏิบัติต้องมีความรู้ในเรื่องปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตของพืชและการควบคุม การจัดการธาตุอาหารพืชและบทบาทต่อพืช การปลูกพืชไม่ใช้ดินในแบบต่างๆ การอารักขาพืช การจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว การตลาดและโอกาสทางธุรกิจของการปลูกพืชไม่ใช้ดิน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัยตรงตามเป้าหมายการผลิตแล้ว ยังต้องมีความรู้ของมูลค่าผักที่จะใช้ปลูกในระบบแบบนี้ ดังนั้น วัตถุประสงค์จึงอยากให้นักศึกษาเรียนรู้ทั้งกระบวนการผลิตพืชไม่ใช้ดินอย่างมีประสิทธิภาพ และการวางแผนการจัดการด้านการตลาดอย่างเป็นระบบโดยใช้การสอนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติร่วมกับโครงการงานฟาร์มเพื่อเป็นฟาร์มต้นแบบในการประกอบอาชีพของนักศึกษาในอนาคต นอกจากนี้ได้พานักศึกษาในวิชาออกทัศนศึกษาดูงานในสถานประกอบการและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้สาขาวิชาอื่นๆ เช่น สาขาวิทยาศาสตร์การประมง เป็นต้น ทั้งนี้มีฝึกประสบการณ์ในการร่วมถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมการปลูกพืชไม่ใช้ดินร่วมกับตลาดราชมณฑลเทศบาลตำบลบ้านเกาะ เป็นต้น

วิธีการดำเนินงาน

ในกระบวนการสอนตามหลักปฏิบัติทฤษฎีในเรื่อง ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตของพืชและการควบคุม การจัดการธาตุอาหารพืชและบทบาทต่อพืช การปลูกพืชไม่ใช้ดินในแบบต่างๆ การอารักขาพืช การจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว การตลาดและโอกาสทางธุรกิจ เมื่อนักศึกษารู้กระบวนการทางทฤษฎีในแต่ละหัวข้ออย่างสมบูรณ์แล้ว จึงทำการปฏิบัติงานฟาร์มซึ่งบูรณาการร่วมกับโครงการงานฟาร์มการผลิตผักเคล นักศึกษาได้ปฏิบัติทั้ง ตั้งแต่การเตรียมโรงเรือน การวางระบบน้ำ การเพาะเมล็ด การย้ายต้นกล้า การเตรียมธาตุอาหารของพืชที่เหมาะสม การจัดการศัตรูพืช การคำนวณระยะเวลาการเก็บเกี่ยว การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวที่ดี การจัดจำหน่าย การทำการตลาด การคิดต้นทุน/กำไร การจดบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้

วิชาการปลูกพืชไม่ใช้ดิน	ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลาในการดำเนินงาน	ผลลัพธ์การเรียนรู้
ทฤษฎี	สอนเนื้อหาและมีใบงานประกอบในแต่ละหัวข้อ - ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตของพืชและการควบคุม - การจัดการธาตุอาหารพืชและบทบาทต่อพืช - การปลูกพืชไม่ใช้ดินในแบบต่างๆ	24 ชั่วโมง	นักศึกษามีความเข้าใจในหลักการทางทฤษฎีและนำความรู้ไปปฏิบัติและถ่ายทอดได้

วิชาการปลูกพืชไม่ใช้ดิน	ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลาในการดำเนินงาน	ผลลัพธ์การเรียนรู้
	- การอารักขาพืช - การจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว - การตลาดและโอกาสทางธุรกิจ		
ปฏิบัติ	ให้นักศึกษาจำลองตัวเองในการเป็นเจ้าของกิจการผลิตผักแบบไม่ใช้ดิน ตั้งแต่การเตรียมโรงเรือน การวางระบบน้ำ การเพาะเมล็ด การย้ายต้นกล้า การเตรียมธาตุอาหารของพืชที่เหมาะสม การจัดการศัตรูพืช การคำนวณระยะเวลาการเก็บเกี่ยว การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวที่ดี การจัดจำหน่าย การทำการตลาด การคิดต้นทุน/กำไร การจดบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ	42 ชั่วโมง	นักศึกษาสามารถปฏิบัติงานฟาร์มอย่างเป็นระบบและมีผลผลิตจัดจำหน่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ
การศึกษาดูงาน	1. ศึกษาดูงานสถานประกอบการ พร้อมมีใบงานประกอบ 2. ศึกษาดูงานวิทยาศาสตร์การประมง พร้อมมีใบงานประกอบ	4 ชั่วโมง	นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนความรู้จากศาสตร์ต่างสาขาและได้รับความรู้การทำงานจากประสบการณ์ของผู้ประกอบการ
การร่วมกิจกรรมถ่ายทอดความรู้	1. กิจกรรม Work shop “ปลูกผักเคลด้วยวัสดุทดแทนดิน” ที่ตลาดราชมงคล	6 ชั่วโมง	นักศึกษาได้มีส่วนร่วมกิจกรรมในฐานะผู้ช่วยวิทยากรและจัดเตรียมงานกิจกรรม

วิชาการปลูกพืชไม่ใช้ดิน	ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลาในการดำเนินงาน	ผลลัพธ์การเรียนรู้
	2. กิจกรรม Work shop “การปลูกผักเคลเพื่ออาหารสุขภาพ” ในงาน U2T for BCG ที่งานมรดกโลก 3. กิจกรรมแสดงสินค้าและจัดจำหน่ายผักเคล ในงานข้าวโพดเทียนบ้านเกาะ ที่เทศบาลตำบลบ้านเกาะ		

ผลและอภิปรายผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานพบว่า นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจของหลักการ การปลูกผักไม่ใช้ดิน การเตรียมโรงเรือน การทำระบบน้ำ เทคนิคการปลูกพืชไม่ใช้ดินแบบต่างๆ ปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและธาตุอาหารพืช การเตรียมธาตุอาหาร การจัดการปลูก ดูแลรักษาและเก็บเกี่ยว การแก้ปัญหาที่อาจพบในการปลูกพืชไม่ใช้ดิน รวมถึง การตลาดที่นักศึกษาสามารถมีผลผลิตจำหน่ายได้ในวิชาเรียน คิดคำนวณต้นทุน/กำไร การบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ การประชาสัมพันธ์ทางการตลาด ได้แก่ การทำโปสเตอร์แล้วนำไปใช้ในสื่อ Facebook หรือ YouTube เป็นต้น อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมงานต่างๆ ได้แก่ งานตลาดราชวมงคล งานมรดกโลก งานข้าวโพดเทียนบ้านเกาะ ทำให้นักศึกษามีความมั่นใจในตนเองเมื่อเรียนรายวิชานี้จบเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาในอนาคต จะมีการเรียนรู้ ปฏิบัติ การต่อยอดสร้างมูลค่าให้ผลผลิตสูงขึ้น เช่น มีเทคนิคหรือนวัตกรรมการผลิตที่สามารถเพิ่มคุณค่าทางอาหารได้มากกว่าการผลิตแบบทั่วไป การแปรรูปเพื่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ การใช้ประโยชน์จากสารสำคัญจากพืชในการปลูกพืชไม่ใช้ดิน เป็นต้น

สรุป

วิชาการปลูกพืชไม่ใช้ดิน มีกระบวนการเรียนการสอนเนื้อหาภาคทฤษฎีที่สามารถนำไปใช้ต่อในภาคปฏิบัติที่ได้บูรณาการโครงการงานฟาร์ม อีกทั้งนักศึกษายังได้แลกเปลี่ยนความรู้ต่างสาขาและประสบการณ์ของผู้ประกอบการ เพื่อให้นักศึกษาสามารถประกอบอาชีพได้ในอนาคต รวมถึงนักศึกษาสามารถถ่ายทอดความรู้ที่ได้เรียนและปฏิบัติได้อย่างถูกต้องในกิจกรรมกิจกรรมระหว่างเรียนได้อย่างภาคภูมิใจในตนเอง

บรรณานุกรม

กิตติ บุญเลิศนิรันดร์.2555. เทคโนโลยีการผลิตผัก.มิตรภาพการพิมพ์,กรุงเทพฯ 238 น.
 ดิเรก ทองอร่าม.2546. การปลูกพืชไม่ใช้ดิน. ธรรมรักษ์การพิมพ์, กรุงเทพฯ 640 น.

พิทยา สรวมศิริ.2555. ธาตุอาหารในการผลิตพืชสวน. วนิตการพิมพ์, กรุงเทพฯ 326 น.

Schwarz, M..1995. Soilless Culture Management. Springer-Verlag. Berlin, Germany.197 p.

Steven Carruthers.2002. Hydroponics as an agricultural production system. Practice Hydroponics Issue 63.

เอกสารประกอบผลงาน

รูป การทำความสะอาดและเตรียมอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานที่โรงเรือนแปลง 4

รูป การศึกษาดูงานกรณีศึกษาการปลูกผักและเลี้ยงปลา ในระบบ Aquaponics ที่สาขาวิทยาศาสตร์การประมง

รูป การเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อจัดจำหน่ายในวิชาเรียน

รูป การประชาสัมพันธ์การจำหน่ายผลผลิต

รูป การทำกิจกรรม Work Shop การปลูกผักเคลในงานมรดกโลก

รูป การจัด Work Shop การปลูกผักเคลด้วยวัสดุทดแทนดิน ที่ตลาดราชมงคล

รูป การจัดจำหน่ายผลผลิตในงานข้าวโพดเทียนบ้านเกาะ

รายละเอียด -----

๑. การจัดทำบทความนำเสนอแนวปฏิบัติที่ดี

๑.๑ ขนาดกระดาษ A๔ ไม่เกิน ๑๐ หน้า

๑.๒ กั้นหน้าซ้าย ๑.๕” กั้นหลังขวา ๑.๒๕” ขอบกระดาษบน และล่าง ๑.๒๕”

๑.๓ การพิมพ์ใช้ตัวอักษร “TH SarabunPSK” Font Size ๑๖ ตัวอักษรปกติ หัวข้อใหญ่ Font Size ๑๖ ตัวอักษรหนา

๒. หลักเกณฑ์การส่งผลงานเข้าร่วมประกวด

๒.๑ เป็นบทความนำเสนอแนวปฏิบัติที่ดีที่เกิดจากการจัดกิจกรรมการจัดการความรู้ในองค์กรที่ดำเนินการเพื่อพัฒนาตนเอง และพัฒนาการปฏิบัติงานในองค์กร

๒.๒ สามารถเป็นกิจกรรมที่ใช้เครื่องมือการจัดการความรู้ (KM TOOLS) มาใช้ในกิจกรรม

๒.๓ สามารถอธิบายถึงการนำผลของกิจกรรมไปปรับใช้หรือสามารถอธิบายแนวทางการนำผลการดำเนินงานไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานและพัฒนาทักษะของตนเอง

๓. นำเสนอบทความและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบ PowerPoint หรือ Word วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๖ ระยะเวลา ๑๐ นาที
ผ่านทางระบบออนไลน์ ทั้งนี้กำหนดการนำเสนอจะแจ้งให้ทราบภายหลัง